

Ključna načela za spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja

Priporočila načrtovalcem politik

Ključna načela za spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja

Priporočila načrtovalcem politik

Education and Culture DG

Izdelavo dokumenta je podprl GD za izobraževanje in kulturo pri Evropski komisiji: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Lifelong Learning Programme

Dokument so pripravile:

Lucie Bauer, članica predstavnškega odbora Agencije, Avstrija
Zuzana Kaprova, članica predstavnškega odbora Agencije, Češka republika
Maria Michaelidou, članica predstavnškega odbora Agencije, Grčija
Christine Pluhar, članica predstavnškega odbora Agencije, Nemčija

Uredila: Amanda Watkins, uslužbenka Agencije

Dovoljeno je narediti izvlečke poročila, v kolikor je vir jasno naveden. Sklicevanje na poročilo: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb, 2009. *Ključna načela za spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja – priporočila načrtovalcem politik*, Odense, Danska: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb.

Poročilo je na voljo v priredljivi elektronski različici v 21 jezikih, da se omogoči čim boljši dostop do informacij. Elektronske različice poročila so na voljo na spletni strani Agencije: <http://www.european-agency.org/publications/ereports>

Pričujoča različica poročila je prevod, ki so ga izdelale države članice na osnovi angleškega originala Agencije.

Prevedla: Neža Rojko

Slika na naslovnici: Daniela Demeterová, Češka republika

ISBN (tiskana različica): 978-87-92387-96-7

ISBN (elektronska različica): 978-87-7110-019-8

© **Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb**
2009

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Danska
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Urad v Bruslju
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Bruselj Belgija
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

VSEBINA

UVOD	5
1. PREDSTAVITEV	7
2. EVROPSKI IN MEDNARODNI PRISTOP K INKLUZIVNEMU IZOBRAŽEVANJU	11
2.1 Vodilna načela na evropski ravni.....	11
2.2 Vodilna načela na mednarodni ravni	12
3. KLJUČNA NAČELA ZA SPODBUJANJE KAKOVOSTI INKLUZIVNEGA IZOBRAŽEVANJA	15
<i>Širjenje sodelovanja za povečanje izobraževalnih možnosti vseh učencev</i>	15
<i>Izobraževanje in usposabljanje vseh učiteljev za inkluzivno izobraževanje</i>	17
<i>Organizacijska kultura in etika, ki spodbujata inkluzijo</i>	18
<i>Podporne strukture, organizirane v namen spodbujanja inkluzije</i>	19
<i>Fleksibilni sistemi financiranja, ki spodbujajo inkluzijo</i>	20
<i>Politike, ki spodbujajo inkluzijo</i>	20
<i>Zakonodaja, ki spodbuja inkluzijo</i>	22
Sklepne pripombe.....	23
4. DODATNE INFORMACIJE	25
4.1 Agencijski viri.....	25
4.2 Drugi viri	26

UVOD

Prvo poročilo v seriji *Ključnih načel* je Agencija objavila leta 2003. Naslov poročila je bil 'Ključna načela za izobraževanje na področju posebnih potreb – Priporočila načrtovalcem politik'. Poročilo je temeljilo na delu, ki ga je Agencija objavila do leta 2003.

Kot prejšnja izdaja so tudi to poročilo pripravili načrtovalci politik s področja izobraževanja, z namenom da svojim kolegom širom po Evropi ponudijo sintezo glavnih ugotovitev na področju politik. Gre za ugotovitve, pridobljene tokom tematskega dela Agencije v podporo vključevanja učencev z različnimi vrstami posebnih izobraževalnih potreb (PIP) v redno izobraževanje. Pričujoča izdaja vsebuje delo Agencije od leta 2003 do zdaj in vključuje naslednje publikacije:

- Izobraževanje na področju posebnih potreb širom po Evropi v letu 2003 (2003);
- Izobraževanje na področju posebnih potreb v Evropi: Tematska izdaja (Zvezek 1, 2003 in Zvezek 2, 2006);
- Inkluzivno izobraževanje in pouk v srednješolskem izobraževanju (2005);
- Pogledi mladih o izobraževanju na področju posebnih potreb (2005);
- Zgodnja Obravnava v Otroštvu (2005);
- Individualni načrti prehoda (2006);
- Ocenjevanje v inkluzivnih okoljih (2007 in 2009);
- Glas mladih: Srečanje različnih v izobraževanju (2008);
- Razvoj niza kazalnikov – za inkluzivno izobraževanje v Evropi (2009);
- Večkulturna raznolikost in izobraževanje na področju posebnih potreb (2009).

Vse gornje izdaje so na voljo v do 21 jezikov, in sicer na spletni strani Agencije: <http://www.european-agency.org/publications>

Upamo, da bodo priporočila Agencije o ključnih načelih pozitivno prispevala k delu načrtovalcev politik širom po Evropi, ki na različne načine podpirajo procese inkluzivnega izobraževanja v svojih državah.

Cor Meijer

Direktor: Evropska agencije za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

---

1. PREDSTAVITEV

Enako kot v predhodni izdaji serije *Ključnih načel*, je namen tega poročila predstaviti pomen priporočil v zvezi s ključnimi vidiki izobraževalne politike, ki naj bi bila učinkovita pri vključevanju učencev z različnimi vrstami posebnih izobraževalnih potreb (PIP) v redno izobraževanje. Priporočila v bistvu poudarjajo načela spodbujanja inkluzije v izobraževanju in šolo za vse. Vse države v Evropi priznavajo, da nudi inkluzivno izobraževanje – ali *Šola za vse*, kot to imenuje Luksemburška listina (1996) – pomembno osnovo za zagotavljanje enakih možnosti za učence z različnimi vrstami posebnih potreb v vseh vidikih njihovega življenja (izobraževanju, poklicnem usposabljanju, zaposlitvi in družabnem življenju). Glavna ugotovitev oz. trditev prve izdaje *Ključnih načel* je bila uporabljena v pripravi tega dokumenta, in sicer: *'Inkluzivno izobraževanje zahteva prožne izobraževalne sisteme, ki se bodo ustrezno odzivali na raznolike in pogosto kompleksne potrebe individualnih učencev'* (str. 4).

Ciljna publika tega dokumenta so še vedno načrtovalci politik. Vendar moramo poudariti, da velja za to izdajo bolj kot za predhodno dejstvo, da morajo ključna načela inkluzivnega izobraževanja v tem času predstavljati priporočila, uporabna tako za načrtovalce politik v rednem izobraževanju kot tudi na specifičnem področju izobraževanja za posebne potrebe, v kolikor namreč želimo maksimirati učinek inkluzije v njenem najširšem pomenu. Vsi priznavajo, da obstaja potreba po razpravi med načrtovalci politik rednega izobraževanja, kakor tudi po korakih, ki bodo pripomogli k večjemu zagotavljanju rednega izobraževanja za vse. Pričujoče poročilo predstavlja priporočila, ki temeljijo na ugotovitvah študij Agencije, izvedenih v času med 2003 in 2009, o tem, kaj morajo storiti načrtovalci politik v podporo inkluziji (za podrobnosti o opravljenem delu Agencije, si poglejte 4. razdelek: Dodatne informacije).

Delo je bilo opravljeno v okviru različnih vrst tematskih projektov, v katerih običajno sodelujejo vse države članice Agencije¹.

---

¹ Od leta 2009, so članice Agencije naslednje države: Avstrija, Belgija (flamsko in francosko govoreči skupnosti), Ciper, Češka republika, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska,

Projekte Agencije določijo predstavniki ministrstev držav članic, za katere menijo, da odražajo njihova prednostna področja oz. področja, kjer obstajajo težave. V projektih so uporabljene različne metodologije (analiza podatkov iz posameznih držav, zbranih z anketami ali vprašalniki, pregledi literature, ali neposredne izmenjave med strokovnjaki posameznih držav). Rezultat projektov je vrsta različnih izdelkov (tiskanih dokumentov, elektronskih poročil in virov).

Vsi tematski projekti, uporabljeni v pripravi pričujočega dokumenta, se osredotočajo na različne vidike inkluzije, ki naj učencem pomaga pri dostopu do izobraževanja znotraj njihove lokalne skupnosti. Medtem ko se ugotovitve Agencije, uporabljene v tem delu, osredotočajo v glavnem na obvezno šolanje, pa predstavljena načela podpirajo vseživljenjsko učenje s končnim ciljem, ki je socialna vključenost ljudi s PIP. Enako kot leta 2003 moramo tudi zdaj poudariti, da obstajajo različni nacionalni konteksti za inkluzijo in da: *'so vse države na ... različnih točkah poti v inkluzijo'* (Watkins, 2007, str. 16).

Kot leta 2003, sega odstotek učencev v obveznem izobraževanju, ki so uradno identificirani kot učenci s PIP, v posameznih državah od manj kot 1% do 19%. Odstotek učencev s PIP v posebnih šolah in razredih je tudi zelo različen, v nekaterih državah je manj kot 1% vseh učencev v ločenih ustanovah, v drugih več kot 5% (2009). Takšna situacija se nadaljuje in odraža razlike v postopkih ocenjevanja, finančnih strukturah in politikah zagotavljanja izobraževanja bolj kot pa razlike v dejanski pogostnosti posebnih izobraževalnih potreb v posameznih državah.

Tudi podobno kot leta 2003, države še vedno različno pristopajo k zagotavljanju izobraževanja učencev s PIP. Tako lahko zasledimo pristope, ki so usmerjeni k popolni inkluziji v redna izobraževalna okolja; pristope, ki omogočajo 'kontinuum zagotavljanja izobraževanja' z namenom zadovoljevanja različnih potreb; in pristope z jasno opredeljenimi in ločenimi sistemi rednega in posebnega šolanja. Vendar pa je mogoče zaslediti, da: *'se pojmovanje politik in praks inkluzivnega izobraževanja v vseh državah nenehno spreminja'* (ibid).

Navkljub omenjenim stalnim razlikam v inkluziji v nacionalnih kontekstih, je še vedno mogoče izpostaviti ključna načela inkluzivnih politik, o katerih so se države članice Agencije dogovorile in ki izhajajo iz novejših tematskih projektov Agencije; ti so predstavljeni v tretjem razdelku.

Ključna načela so rezultat vedno večjega razumevanja inkluzivnega izobraževanja kot tistega izobraževanja, ki se ukvarja z veliko širšim razponom učencev, ranljivih za izključitev, kot pa zgolj s tistimi, pri katerih so bile ugotovljene posebne izobraževalne potrebe. To je povezano s spoznanjem, da pomeni kakovostno izobraževanje učencev s PIP v rednih šolah kakovostno izobraževanje vseh učencev.

Ugotovitev, da je potrebno širiti sodelovanje v rednem izobraževanju kot način zagotavljanja kakovostnega izobraževanja za vse učence, se odraža v naslovu pričujoče izdaje serije: *Ključna načela za spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja*.

Takšno razumevanje inkluzivnega izobraževanja je jasno načrtano v številnih mednarodnih poročilih in izjavah – povzetih v nadaljevanju – in predstavlja uvod v ključna načela, ki izhajajo iz dela Agencije in temeljijo na dokazih.

2. EVROPSKI IN MEDNARODNI PRISTOP K INKLUZIVNEMU IZOBRAŽEVANJU

Na mednarodni ravni kot tudi na ravni Evropske unije obstaja vrsta konvencij, deklaracij, izjav in resolucij o invalidnosti, inkluziji in posebnem izobraževanju, ki so v podporo nacionalnim politikam vseh držav in nudijo referenčni okvir njihovem delu². Te dokumente uporablja tudi Agencija kot vodilna načela pri svojem delu. Zato da bi študije Agencije, uporabljene pri sestavi pričujočega dokumenta lahko umestili v širši kontekst, smo omenjena mednarodna in evropska besedila predstavili v nadaljevanju.

2.1 Vodilna načela na evropski ravni

Na evropski ravni obstaja vrsta dokumentov, ki navajajo oz. poudarjajo cilje držav članic v zvezi s pomočjo učencem s posebnimi potrebami. V njih je zaznati določeno mero zavezanosti držav EU za izvajanje dogovorjenih prednostnih nalog. Veliko je izjav o prednostnih nalogah Sveta, ki se nanašajo na izobraževanje na splošno – na primer poročilo Sveta o izobraževanju Evropskemu svetu z naslovom *Konkretni prihodnji cilji izobraževalnih sistemov in sistemov usposabljanja* (2001) in sporočilo Komisije *Usklajen okvir kazalnikov in meril za spremljanje napredka Lizbonskih ciljev v izobraževanju in usposabljanju* (2007).

Poleg tega obstajajo še drugi ključni dokumenti, ki se izrecno osredotočajo na učence s posebnimi izobraževalnimi potrebami in na njihovo vključevanje v redno izobraževanje. Prvi dokument sega v leto 1990. To je resolucija Sveta ministrov za šolstvo, imenovana *Integracija invalidnih otrok in mladine v redne sisteme izobraževanja*. Kmalu zatem so države EU ratificirale dokument Združenih narodov: *Standardna pravila za izenačevanje možnosti za invalide* (1993).

Leta 1996 je Svet sprejel *Resolucijo o človekovih pravicah invalidov*, Komisija pa je objavila sporočilo (izjavo, v kateri je pozvala Svet k delovanju) o *Enakih možnostih za invalide*. 2001 je Evropski parlament sprejel resolucijo *Evropa brez meja za invalide*. Leta 2003 je resoluciji Parlamenta, z naslovom *Kako do pravno-zavezujočega*

---

² Popolni podatki o vseh dokumentih, omenjenih na gornjih straneh, so podani v razdelku 4.

instrumenta ZN za spodbujanje ter zaščito pravic in dostojanstva invalidnih oseb, še istega leta sledila resolucija Sveta Spodbujanje zaposlitve in socialne integracije invalidov kakor tudi resolucija Sveta, 2003, o *Enakih možnostih invalidnih učencev, dijakov in študentov pri izobraževanju in usposabljanju*. Omenjeni izjavi sta dva glavna dokumenta na ravni EU, ki usmerjata politike držav članic na področju posebnega izobraževanja.

Stališča učencev s posebnimi izobraževalnimi potrebami so predstavljena v *Lizbonski deklaraciji: Pogledi mladih na inkluzivno izobraževanje* (2007), ki vsebuje vrsto predlogov mladih ljudi s posebnimi izobraževalnimi potrebami iz 29 držav, dijakov in študentov srednjih ali poklicnih šol in višješolskih oz. visokošolskih ustanov. V deklaraciji so zapisali: '*... v inkluzivnem izobraževanju vidimo veliko prednosti ... potrebujemo kontakt s sošolci z in brez posebnih potreb in se z njimi sporazumevati ... inkluzivno izobraževanje je vzajemno koristno za nas in za vsakogar v družbi.*'

Leta 2007 je Evropski svet šolskih ministrov identificiral izobraževanje na področju posebnih potreb kot enega 16 prednostnih ciljev, ki so vključeni v Lizbonske cilje 2010 (Evropska komisija, 2007). V predlogih ciljev 2020 Evropske skupnosti so učenci s posebnimi izobraževalnimi potrebami ponovno na prednostnem seznamu (2009).

2.2 Vodilna načela na mednarodni ravni

Na mednarodni ravni je ključni pravni okvir, ki ima vpliv na inkluzivno izobraževanje, načrtan v UNESCOvih *Smernicah politik o inkluziji v izobraževanju* (2009). Začetek pa predstavlja *Splošna deklaracija o človekovih pravicah* (1948), kateri so sledile *Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju* (1960), *Konvencija o otrokovih pravicah* (1989), *Konvencija za zaščito in promocijo raznolikosti kulturnih izrazov* (2005). Najnovejša je *Konvencija o pravicah invalidov* (2006), zlasti njen 24. člen, ki je bistvenega pomena, ker zagovarja inkluzivno izobraževanje. Ti in drugi mednarodni dokumenti: '*... opisujejo osrednje elemente, ki jih je treba izpolniti, da se zagotovi pravica dostopa do izobraževanja, pravica do kakovostnega izobraževanja in pravica do spoštovanja v učnem okolju*' (str. 10).

Večina evropskih držav je podpisala konvencijo kakor tudi neobvezen protokol in so zdaj v procesu ratificiranja konvencije in protokola.³

Vse evropske države so ratificirale UNESCOvo *Izjavo iz Salamanke in Akcijski okvir na področju izobraževanja za posebne potrebe* (1994). Omenjena kolektivna izjava je osrednja točka dela na področju izobraževanja za posebne potrebe v Evropi – še vedno predstavlja ključni element v konceptualnem okviru politik številnih držav. Vse evropske države so mnenja, da morajo načela, vsebovana v Izjavi iz Salamanke, predstavljati osnovo vseh izobraževalnih politik – ne le tistih, ki se specifično ukvarjajo z izobraževanjem na področju posebnih potreb. To so načela enakih možnosti v smislu pravega dostopa do učnih izkušenj, spoštovanje individualnih razlik in kakovostno izobraževanje vseh, s poudarkom na osebnih sposobnostih in ne na slabostih.

Sklepi in priporočila 48. Mednarodne konference o izobraževanju (ICE) (2008), z naslovom *Inkluzivno izobraževanje: pot v prihodnost*, vsebujejo vrsto ključnih priporočil, in sicer:

- Načrtovalci politik morajo sprejeti dejstvo, da je 'inkluzivno izobraževanje nenehen proces, ki ima za cilj kakovostno izobraževanje vseh';
- Izobraževalna politika in zagotavljanje izobraževanja morata imeti za cilj: 'spodbujanje šolskih kultur in okolij, prijaznih do otrok, ki spodbujajo učinkovito učenje in vključujejo vse otroke' (UNESCO, 2008).

UNESCOve Politične smernice (2009) so dokument, ki pravi: '*Inkluzivno izobraževanje je proces krepitev zmogljivosti izobraževalnega sistema, da doseže vse učence ... »Inkluzivni« izobraževalni sistem se lahko ustvari le, če postanejo redne šole bolj inkluzivne – z drugimi besedami, če postanejo boljše v izobraževanju vseh otrok v skupnosti*' (str. 8).

V dokumentu je zapisano še: '*Inkluzija je tako proces zadovoljevanja in odzivanja na raznolikost potreb vseh otrok, mladine in odraslih z večjim sodelovanjem pri učenju, kulturah in skupnostih ter z*

---

³ Glej: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=17&pid=16> za posodobljene informacije.

zmanjšanjem in ukinitvijo izključevanja iz izobraževanja ... Spodbujanje inkluzije pomeni spodbujanje razprav, pozitivnih stališč in izboljšanje izobraževalnih in socialnih okvirov, da se izpolnijo nove zahteve, povezane z izobraževalnimi strukturami in vodenjem. Vključuje izboljšanje vložkov, procesov in okolij, z namenom zagotoviti učenje tako na ravni učenca in njegovega/njenega učnega okolja kot na ravni sistema za izboljšanje celotne učne izkušnje' (UNESCO, 2009, str. 7–9).

Politične smernice vsebujejo naslednje predloge za inkluzivno izobraževanje:

- Inkluzija in kakovost sta recipročna elementa;
- Dostop in kakovost sta povezana in se medsebojno krepi;
- Kakovost in enakost sta osrednjega pomena za zagotavljanje inkluzivnega izobraževanja.

To so temeljni predlogi ključnih načel, ki so razvidni iz tematskega dela Agencije. Predstavljeni so v nadaljevanju.

3. KLJUČNA NAČELA ZA SPODBUJANJE KAKOVOSTI INKLUZIVNEGA IZOBRAŽEVANJA

Ključna načela v tem razdelku se nanašajo na vidike izobraževalnih sistemov, ki so se pri delu Agencije pokazali kot bistveni za spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja in so v podporo vključevanju učencev z različnimi vrstami posebnih izobraževalnih potreb (PIP) v rednem izobraževanju. To so vidiki, ki segajo od dela na ravni nacionalne zakonodaje do šolske ravni in katere je potrebno upoštevati v okvirih politik spodbujanja kakovosti inkluzivnega izobraževanja.

Medtem ko se večina Agencijskega gradiva, uporabljenega za identifikacijo ključnih načel, osredotoča na obvezni sektor izobraževanja, pa je dokazano, da so taista ključna načela uporabna za vse sektorje in obdobja vseživljenjskega učenja.

V proučevanju dela Agencije od 2003 do zdaj se je pokazalo sedem medsebojno povezanih področij ključnih načel. Ta področja so predstavljena v nadaljevanju, skupaj s specifičnimi priporočili, ki so potrebna za njihovo uspešno izvajanje.

Končni cilj ključnih načel je *spodbujati sodelovanje v inkluzivnem izobraževanju, in sicer z zagotavljanjem kakovostnega izobraževanja*. Z upoštevanjem gornjega cilja je najprej predstavljeno ključno načelo širjenja sodelovanja, medtem ko vsa ostala ključna načela delujejo v smeri tega cilja.

Širjenje sodelovanja za povečanje izobraževalnih možnosti vseh učencev

Cilj inkluzivnega izobraževanja je širiti dostop do izobraževanja in spodbujati polno sodelovanje in možnosti vseh učencev, ranljivih za izključitev, da razvijejo svoj potencial.

Ko govorimo o spodbujanju kakovosti inkluzivnega izobraževanja, moramo poudariti vrsto ključnih dejavnikov, povezanih z omenjenim ciljem:

- *Inkluzija vključuje širši krog učencev kot zgolj tiste, ki so identificirani kot učenci s posebnimi izobraževalnimi potrebami*. Zajema katerekoli učence, ki so v nevarnosti, da so izključeni iz izobraževalnih možnosti, kar ima za posledico šolski neuspeh;

- *Dostop do rednega izobraževanja ni dovolj.* Sodelovanje pomeni, da so vsi učenci vključeni v učne dejavnosti, ki so zanje smiselne.

Spodbujanje pozitivnih stališč v izobraževanju je bistvenega pomena za širjenje sodelovanja. Stališča staršev in učiteljev do izobraževanja učencev z najrazličnejšimi potrebami se večinoma oblikujejo na osnovi osebnih izkušenj; to dejstvo moramo sprejeti in uvesti takšne strategije ter uporabiti takšna sredstva, ki bodo vplivala na mnenjske dejavnike. Učinkovite strategije za spodbujanje pozitivnih stališč oz. mnenj vključujejo:

- *Zagotovitev, da bodo vsi učitelji deležni usposabljanja* in se bodo čutili sposobni prevzeti odgovornost za vse učence, ne glede na njihove potrebe;

- *Spodbujanje sodelovanja učencev in njihovih staršev pri odločanju o izobraževalnih možnostih.* To pomeni vključevanje učencev v odločanje o njihovem učenju in pomoč staršem pri odločanju za svoje (mlajše) otroke na podlagi poznavanja vseh okoliščin.

Na ravni izobraževalne poti posameznega učenca prispevajo naslednji vidiki k cilju večjega sodelovanja:

- *Razumevanje učenja kot procesa* – ki ne temelji na vsebini – katerega glavni cilj je za vse učence, da se naučijo razviti veščine, ne le znanja posameznih predmetov;

- *Razvijanje osebnih učnih pristopov za vse učence*, kjer je učenec tisti, ki določa, beleži in preverja svoje učne cilje v sodelovanju z učitelji in družino. Pri tem mu pomagamo razviti strukturiran način samostojnega učenja, z namenom da sam prevzame nadzor nad njim;

- *Oblikovanje individualnega izobraževalnega načrta (IUN) ali podobnega individualiziranega učnega programa* za nekatere učence (z bolj kompleksnimi učnimi potrebami), ki za svoje učenje morda potrebujejo bolj osredotočen pristop. IUN-i naj bi v največji možni meri spodbujali učenčevo samostojnost in vključevanje pri postavljanju ciljev ter sodelovanje s starši in družinami.

Pristop k učenju, katerega cilj je zadovoljiti različne potrebe vseh učencev brez etiketiranja/razvrščanja, je v skladu z inkluzivnimi načeli in zahteva izvajanje izobraževalnih strategij in pristopov, ki koristijo vsem učencem:

-
-
- *Sodelovalno učenje*, kjer učitelji uporabljajo timski pristop in pri tem vključujejo učence, njihove starše, vrstnike, druge učitelje v šoli in podporno osebo, po potrebi tudi multidisciplinarne skupine;
  - *Sodelovalno učenje*, kjer učenci na različne načine pomagajo drug drugemu – vključno z vrstniško učno pomočjo – znotraj preišljeno oblikovanih učnih skupin;
  - *Sodelovalno reševanje problemov*, s sistematičnim pristopom k pozitivnemu razrednemu upravljanju;
  - *Heterogene skupine* učencev in diferenciran pristop k zadovoljevanju različnih potreb učencev v razredu. Takšen pristop pomeni postavljanje strukturiranih ciljev, pregledovanje in evidentiranje, alternativne načine učenja, fleksibilen pouk in različne sestave skupin za vse učence;
  - *Učinkoviti pristopi poučevanja*, ki temeljijo na zastavljenih ciljih, alternativnih načinih učenja, fleksibilnem pouku in uporabi jasnih povratnih informacijah učencem;
  - *Učiteljevo ocenjevanje*, ki je v podporo učenju in ne etiketira ter nima negativnih posledic. Ocenjevanje mora biti holistično/ekološko ter mora upoštevati šolske, vedenjske, socialne in čustvene vidike učenja ter mora nuditi jasne informacije o naslednjih korakih učnega procesa.

Strategije za širjenje sodelovanja v rednih razredih ne moremo izvajati ločeno od konteksta širše šolske in domače situacije. Da se bodo povečale izobraževalne možnosti za vse učence, mora biti prisotna vrsta medsebojno povezanih dejavnikov za pomoč pri delu posameznih učiteljev. Ti dejavniki so predstavljeni v nadaljevanju.

Izobraževanje in usposabljanje vseh učiteljev za inkluzivno izobraževanje

Da bi učitelji učinkovito učili v inkluzivnih okoljih, morajo imeti ustrezne vrednote in stališča, veščine in sposobnosti, znanja in razumevanje.

To pomeni, da je *potrebno vse učitelje pripraviti za delo v inkluzivnem izobraževanju* že v okviru osnovnega izobraževanja, kasneje pa morajo imeti dostop do nadaljnjega izobraževanja ob delu. Pridobiti morajo namreč znanje in razviti veščine, s katerimi bodo izboljšali inkluzivno prakso v inkluzivnih okoljih.

Usposabljanje za inkluzijo pomeni usvajanje znanja in veščin za:

- *Diferenciacijo različnih potreb in zadovoljevanje le-teh*, kar omogoča učitelju da nudi pomoč pri individualnem učenju v razredu;
- *Sodelovanje s starši in družinami*;
- *Sodelovanje in timsko delo*, ki omogoča učiteljem, da uspešno sodelujejo v skupinah z drugimi učitelji kot tudi ostalimi izobraževalnimi strokovnjaki v šoli in izven nje.

Poleg usposabljanja vseh učiteljev za inkluzijo, morajo sistemi usposabljanja učiteljev nuditi možnosti za:

- *Usposabljanje specializiranih učiteljev*, da bodo nudili in načrtovali specialistično pomoč vsem učiteljem v inkluzivnih okoljih;
- *Skupno usposabljanje strokovnjakov iz različnih služb in sektorjev*, da se omogoči učinkovito sodelovanje;
- *Usposabljanje voditeljev šolskih/izobraževalnih organizacij*, da razvijejo vodstvene sposobnosti in vizijo, ki je v skladu s spodbujanjem inkluzivnih vrednot v praksi;
- *Usposabljanje za različne načine in možnosti za vodje usposabljanj v inkluzivnem izobraževanju*, zato da bodo pripravili in izvajali osnovne izobraževalne programe in izobraževanje oz. usposabljanje na delu, ki bodo zagotavljali kakovost inkluzivnega izobraževanja.

Organizacijska kultura in etika, ki spodbujata inkluzijo

Na ravni šole ali druge izobraževalne ustanove je bistvenega pomena skupna kultura in etos, ki temeljita na pozitivnih odnosih oz. stališčih do raznolikosti učencev v razredih in zadovoljevanju različnih potreb v izobraževanju.

Takšna skupna kultura:

- *Vključuje vse deležnike*: učence, njihove družine, učitelje in učno osebje ter lokalno skupnost;
- *Je plod vodij šolskih/izobraževalnih organizacij z vizijo za inkluzijo*, ki vsebuje jasne predstave o razvoju šole in odgovornost za zadovoljevanje vseh različnih potreb.

Organizacijske kulture, ki podpirajo inkluzijo, omogočajo:

- *Prakso, kjer ni segregacije* v nobeni obliki in ki spodbuja šolo za vse ter zagotavlja enake izobraževalne možnosti vsem učencem;
- *Kulturo timskega dela in odprtost do partnerstva* s starši kot tudi interdisciplinarne pristope;
- *Izobraževalno prakso za zadovoljevanje različnih potreb*, ki jo je razumeti kot pristop k razvoju kakovostnega izobraževanja za vse učence na splošno in katera se ne osredotoča na specifične skupine.

Podporne strukture, organizirane v namen spodbujanja inkluzije

Podporne strukture, ki vplivajo na inkluzivno izobraževanje, so raznolike in pogosto vključujejo vrsto različnih poklicnih strokovnjakov, pristopov in delovnih metod. Ustaljene podporne strukture delujejo lahko kot opora ali ovira inkluziji.

Podporne strukture, ki spodbujajo inkluzivno izobraževanje, so:

- *Sestavljene iz vrste različnih specialističnih služb*, organizacij in centrov za vire, kakor tudi strokovnjakov, ki odražajo potrebe na lokalni ravni. Podporne strukture se morajo prožno odzivati na vrsto potreb na organizacijski, individualno strokovni ter družinski ravni;
- *Koordinirane tako znotraj kot tudi med različnimi sektorji* (izobraževanje, zdravstvo, socialne službe, itd.) in skupinami podpornega osebja;
- *Koordinirane tako, da na najboljši možni način pripomorejo* k uspešnemu prehodu vseh učencev med različnimi obdobji njihovega vseživljenjskega učenja (predšolsko obdobje, obvezno šolanje, kasnejše šolanje in izobraževanje oz. usposabljanje, povezano z zaposlitvijo).

Za podporne strukture je značilen interdisciplinarni pristop, ki:

- *Integrira znanje in perspektive različnih področij strokovnega znanja*, z namenom holistične obravnave učenčevih potreb;
- *Uporablja sodelovalni pristop*, ki zahteva spremembo v kraju nadzora pomoči in pri vključevanju podpornih strokovnjakov. Odločanje o pomoči ne le vključuje, temveč je vedno bolj v odgovornosti razrednih učiteljev na rednih šolah, učencev in njihovih družin, ki partnersko sodelujejo z interdisciplinarnimi strokovnjaki. Za

to je potreben večji premik v stališčih specializiranih strokovnjakov, kakor tudi sprememba njihove prakse.

Fleksibilni sistemi financiranja, ki spodbujajo inkluzijo

Politike in strukture financiranja ostajajo eden najpomembnejših dejavnikov odločanja o inkluziji. Omejen ali onemogočen dostop do določenih objektov in storitev dejansko zavira inkluzijo in enake možnosti za učence s PIP.

Mehanizmi financiranja in dodeljevanja sredstev za izobraževanje, ki spodbujajo – in ne zavirajo – inkluzije, so plod politik financiranja, ki:

- So usmerjene v *prožno in učinkovito odzivanje* na učenčeve potrebe;
- *Spodbujajo medsektorsko sodelovanje* pristojnih služb;
- *Zagotavljajo koordinacijo* regionalne in nacionalne ravni struktur financiranja.

Fleksibilni sistemi financiranja omogočajo:

- *Decentralizirane pristope do dodeljevanja sredstev*, s katerimi lokalne organizacije lahko zagotovijo učinkovito podporo inkluzivni praksi. Decentralizirani modeli financiranja so bolj stroškovno učinkoviti in se uspešneje odzivajo na potrebe lokalnega prebivalstva;
- *Možnosti financiranja preventivnih pristopov* v izobraževanju, kakor tudi učinkovito pomoč učencem s specifičnimi potrebami;
- *Možnosti financiranja inkluzivnega dela v šolah ali drugih izobraževalnih organizacijah, ki temelji na vrsti dejavnikov in ne zgolj na diagnozi individualnih učenčevih potreb*. Takšni pristopi nudijo prožnost pri uporabi finančnih virov glede na identificirane organizacijske potrebe in zahteve znotraj konteksta lokalnih ali nacionalnih politik.

Politike, ki spodbujajo inkluzijo

Spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja zahteva jasno zastavljeno politiko. Cilj šole za vse mora biti prisoten v izobraževalnih politikah, imeti pa mora tudi podporo v šolskem etosu, vodstvu in v učiteljevi praksi.

Politike, katerih cilj je spodbujati kakovost inkluzivnega izobraževanja:

- *Upoštevajo politike in pobude na mednarodni ravni;*
- *So dovolj prožne, da odražajo potrebe na lokalni ravni;*
- *Maksimirajo dejavnike, ki podpirajo inkluzijo – kot je prikazano zgoraj – za posamezne učence in njihove starše na ravni učitelja in izobraževalne organizacije.*

Za izvajanje inkluzivnega izobraževanja je potrebno cilje politike učinkovito posredovati vsem članom izobraževalne skupnosti. Izobraževalni vodje na vseh ravneh – nacionalni, regionalni, na ravni skupnosti, kot tudi na organizacijski ravni – igrajo pomembno vlogo pri prevajanju in izvajanju politik, ki spodbujajo kakovost inkluzivnega izobraževanja. Takšne politike morajo obravnavati odnos do učencev z različnimi potrebami kakor tudi predlagati ukrepe za zadovoljevanje njihovih potreb. Politike:

- *Poudarjajo odgovornosti na ravni učitelja, šolske/izobraževalne organizacije in podpornih struktur/sluzb, kakor tudi;*
- *Zagotavljajo podporo in usposabljanje, organizirano za vse deležnike, da bodo sposobni izpolniti svoje obveznosti.*

Politike za spodbujanje inkluzije in zagotavljanja potreb posameznih učencev znotraj vseh izobraževalnih področij so 'integrirane' v različne sektorje in službe. Takšne politike morajo biti večfazne in medsektorske ter morajo aktivno spodbujati sodelovanje, da zagotovijo:

- *Na nacionalnih in lokalnih ravneh, sodelovalno delo načrtovalcev politik iz izobraževalnega, zdravstvenega in socialnega sektorja, da se oblikujejo politike in načrti, ki bodo olajšali in aktivno podpirali interdisciplinarni pristop v vseh obdobjih vseživljenjskega učenja;*
- *Fleksibilne okvire zagotavljanja izobraževanja, ki podpirajo inkluzivno prakso v vseh sektorjih izobraževanja. Vključevanje učencev z različnimi potrebami v srednješolsko izobraževanje, prehod iz šole v fazo zaposlitve, ter potrebe po izobraževanju po obveznem šolanju, na višjih in visokošolskih ustanovah ali v okviru izobraževanja za odrasle, je enako pomembno kot vključevanje v izobraževanje na predšolski in osnovnošolski stopnji in mora biti deležno enake pozornosti;*

- Cilj politik je *olajšati izmenjavo dobrih praks ter podpirati raziskave in razvoj* za nove izobraževalne pristope, metode in orodja.

Medtem ko mora kratkoročno obstajati prepoznaven in ločen akcijski načrt ali strategija za inkluzivno izobraževanje znotraj splošnih politik, pa mora biti dolgoročno inkluzija v izobraževanju sama po sebi umevna in prisotna v vseh izobraževalnih politikah in strategijah.

Na stopnji načrtovanja politik se je potrebno dogovoriti o tem, kako se bo spremljalo in nadziralo izvajanje politik. To vključuje:

- *Identifikacijo ustreznih kazalnikov*, ki predstavljajo orodje za spremljanje razvoja politike in prakse;
- *Spodbujanje partnerstva* med šolami, lokalnimi načrtovalci politik in starši, da se zagotovi večja odgovornost za izvajanje storitev;
- *Oblikovanje postopkov za ocenjevanje* kakovosti zagotovljenih storitev za vse učence v izobraževalnem sistemu, zlasti,
- *Ocenjevanje politik* v odnosu do njihovega učinka glede enakih možnosti za vse učence.

Zakonodaja, ki spodbuja inkluzijo

Vsa zakonodaja, ki potencialno vpliva na inkluzivno izobraževanje v državi, mora jasno vsebovati inkluzijo kot cilj. Iz tega nato sledi, da mora zakonodaja v vseh javnih sektorjih zagotavljati storitve, ki krepijo razvoj in procese inkluzivnega izobraževanja.

Še posebej moramo omeniti:

- *'Integrirano' zakonodajo v vseh sektorjih*, ki bo zagotavljala skladnost inkluzivnega izobraževanja in drugih pobud politik;
- *En pravni okvir, ki bo veljal za inkluzivno izobraževanje* v vseh izobraževalnih sektorjih in na vseh ravneh.

Celostna in usklajena zakonodaja za inkluzivno izobraževanje v celoti obravnava prožnost, raznolikost in enakost v vseh izobraževalnih ustanovah za vse učence. Zagotavlja, da so politike, izobraževanje in podpora skladni na vseh geografskih področjih posamezne države/regije. Takšna zakonodaj temelji na:

- *'Pristopu na osnovi pravic'*, ki zagotavlja posameznim učencem (skupaj z družinami ali skrbniki, kar je pač primerno) dostop do

---

rednega izobraževanja in do potrebnih podpornih služb znotraj vseh ravni;

- *Uskladitev nacionalne zakonodaje z mednarodnimi sporazumi ali izjavami o inkluziji.*

Sklepne pripombe

Če si pogledamo sporočila, razvidna iz dela Agencije, lahko ugotovimo, da se bo zavezanost držav za spodbujanje inkluzije pokazala v zmanjšanju števila učencev v popolnoma ločenih (segregiranih) oblikah izobraževanja po Evropi.

Potrebne sistemske spremembe v politikah in zagotavljanju izobraževanja, katerih cilj je spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja, se morajo izvajati na osnovi medsebojno povezanih in medsebojno podprtih ključnih načelih, predstavljenih v besedilu.

4. DODATNE INFORMACIJE

Vse informacije, o katerih je govora v pričujočem dokumentu, so na voljo na spletni strani Agencije, pod naslovom *Ključna načela*:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Vsebujejo:

- 'Matriko' dokazov iz študij Agencije o ključnih načelih, navedenih v tretjem delu;
- Povezave ali prenose datotek vseh Agencijskih dokumentov in drugo gradivo, navedeno v dokumentu.

Specifični podatki o gradivu, uporabljenem pri sestavi poročila, so navedeni spodaj.

4.1 Agencijski viri

Kyriazopoulou, M. in Weber, H. (ur.) 2009. *Razvoj niza kazalnikov – za inkluzivno izobraževanje v Evropi*, Odense, Danska: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

Meijer, C. J. W. (ur.) 2003. *Special education across Europe in 2003: Trends in provision in 18 European countries*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W., Soriano, V. in Watkins, A. (ur.) 2003. *Special Needs Education in Europe: Thematic Publication*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W. (ur.) 2005. *Inclusive education and classroom practice in Secondary Education*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W., Soriano, V. in Watkins, A. (ur.) 2006. *Special Needs Education in Europe: Provision in Post-Primary Education*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (ur.) 2005. *Young Views on Special Needs Education: Results of the Hearing in the European Parliament – 3 November, 2003*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (ur.) 2005. *Zgodnja obravnava v otroštvu: Analiza situacije v Evropi – Ključni vidiki in priporočila*, Middelfart: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

Soriano, V. (ur.) 2006. *Individual Transition Plans – Supporting the Move from School to Employment*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. in Grünberger, A. (ur.) 2008. *Young Voices: Meeting Diversity in Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V., Grünberger, A. in Kyriazopoulou, M. (ur.) 2009. *Večkulturna raznolikost in izobraževanje na področju posebnih potreb*, Odense: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

Watkins, A. (ur.) 2007. *Ocenjevanje v inkluzivnih okoljih: Ključne vsebine za politike in prakso*, Odense: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

Watkins, A. in D'Alessio, S. (ur.) 2009. *Ocenjevanje v inkluzivnih okoljih: Izvajanje inkluzivnega ocenjevanja*, Odense: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

Vse gornje publikacije lahko snamete v do 21 jezikih, in sicer iz spletne strani Agencije, publikacije:

<http://www.european-agency.org/publications>

4.2 Drugi viri

Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb 2007. *Lizbonska deklaracija: Pogledi mladih na inkluzivno izobraževanje*, na voljo online: <http://www.european-agency.org/publications/flyers/lisbon-declaration-young-people2019s-views-on-inclusive-education>

European Commission (DGXXII) 1996. *The Charter of Luxembourg*, Brussels, Belgium

European Commission 2007. Communication from the Commission *A coherent framework of indicators and benchmarks for monitoring progress towards the Lisbon objectives in education and training* (February 2007)

European Commission 2007. *Progress towards the Lisbon objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks*, Brussels, Commission Staff Working Document, SEC (2007) 1284

European Council 2001. Report from the Education Council to the European Council 'The concrete future objectives of education and training systems' (February 2001)

European Council 2009. *Council conclusions on a strategic framework for European co-operation in education and training ('ET 2020')*, Brussels (May 2009)

European Union 1990. *Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting with the Council of 31 May 1990 concerning Integration of children and young people with disabilities into ordinary systems of education*, Official Journal C 162, 03/07/1990

European Union 1996. *Communication of the Commission on equality of opportunity for people with disabilities*, COM (96)406 final of 30 July 1996

European Union 1996. *Resolution on the human rights of disabled people*, Official Journal C 17, 22/10/1996

European Union 2001. *European Parliament Resolution on the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Towards a barrier-free Europe for people with disabilities*, adopted on 4 March 2001, (COM (2000) 284 – C5-0632/2000-2000/2296 (COS))

European Union 2003. *Council Resolution of 5 May 2003 on Equal opportunities for pupils and students with disabilities in education and training*, 2003/C 134/04, Official Journal C 134, 07/06/2003

European Union 2003. *Council Resolution of 15 July 2003 on promoting the employment and social integration of people with disabilities*, (2003/C 175/01)

European Union 2003. *European Parliament Resolution on the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Towards a United Nations legally binding instrument to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities*, (COM(2003) 16 – 2003/2100 (INI))

UNESCO 1994. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, Paris: UNESCO

UNESCO 2008. *'Inclusive Education: The Way of the Future', International Conference on Education, 48th session, Final Report*, Geneva: UNESCO

UNESCO 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, Paris: UNESCO

United Nations 1948. *Universal Declaration of Human Rights*, available online: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

United Nations 1960. *Convention against Discrimination in Education*, available online: <http://www2.ohchr.org/english/law/education.htm>

United Nations 1989. *Convention on the Rights of the Child*, available online: <http://www.unicef.org/crc/>

United Nations 1993. *Standard Rules on the Equalisation of Opportunities for Persons with Disabilities*, available online: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm>

United Nations 2005. *Convention on the Protection and Promotion of Diversity in Cultural Expression*, available online: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

United Nations 2006. *Convention on Rights of People with Disabilities*, available online: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Watkins, A. (ed.) 2003. *Key Principles for Special Needs Education – Recommendations for Policy Makers*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. (ed.) 2009. *Special Needs Education – Country Data 2008*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

SL

Prvo poročilo v seriji Ključna načela je Agencija objavila leta 2003 in je temeljilo na delu Agencije, objavljenem do takrat. Pričujoča izdaja vključuje delo Agencije od leta 2003 naprej.

Enako kot prejšnjo izdajo, so tudi to poročilo pripravili načrtovalci politik s področja izobraževanja, z namenom da svojim kolegom širom po Evropi ponudijo sintezo glavnih ugotovitev na področju politik, pridobljenih tokom tematskega dela Agencije.

Cilj poročila je predstaviti priporočila o ključnih vidikih izobraževalne politike, ki predstavljajo učinkovito podporo vključevanju učencev z različnimi potrebami v redno izobraževanje.

Glavno sporočilo dokumenta je, da predstavljajo navedena priporočila o ključnih načelih podporo načelom spodbujanja kakovostnega izobraževanja vseh učencev.

